

בעין חינוכית מספר 138, כ"ז בניסן תשע"ד

"אני חושב שאתם לא באמת מבינים מה זה אומר שיש לנו מולדת"

ריאיון עם מנחם סנדובסקי – פליט שואה, לוחם במלחמות ישראל, מוביל כאיש עדות מסעות של קציני צה"ל ובכירי המוסד לפולין

ראיין: הרב יונה גודמן, ראש תחום חינוך אמוני, מכללת אורות ישראל

מעל גיל 60, וכי הנאצים הבטיחו שזה המשלוח האחרון... היהודים סירבו למסור בני גילים אלו והם נלקחו בכוח.

אושוויץ: מנחם שרד ארבע שנים קשות בגטו, בסופן נשלח עם חבריו לאושוויץ. הם הועמסו על קרונות בקר, 70-80 איש בקרון צפוף עם חלון קטן אחד ודלי בודד כ"שירותים". באושוויץ הוא הועמד ברמפה לסלקציה של מנדלה ימיש, שם נתלש מהוריו שנשלחו למוות. אחרי פרק זמן נוראי באושוויץ הוא הועבר למחנה כפייה גרליץ ונשלח שם למשמרות של 12 שעות במפעל בתנאים קשים ביותר. במאי 1945 שוחרר המחנה. **אחרי השחרור:** חרף כל שעבר עליהם, התקבצה קבוצה של צעירים שהקימה "קיבוץ" של בני עקיבא בשרידי לודז'. הם הקימו בסך הכול שישה קיבוצי בני עקיבא בפולין ובהם כ-250 פליטים. הוא השתתף בוועידה ארצית של בני עקיבא בפולין, סייע בהברחת חברים לכיוון הארץ ונטל חלק באין-ספור הרפתקאות, כשפניהם כל הזמן לארץ ישראל.

בדרך לארץ: במשך שנתיים התגלגל מנחם בשבילי אירופה. בקיץ 1947 הצליח לחבור לקבוצה גדולה של צעירים אחרים שרצו לעלות ארצה, ויחדיו הם עלו על אניית מעפילים. שמה היה... **אקסודוס**. תוך כדי הפלגה, הופיעו משחתות בריטיות שהחלו נוגחות באנייה ודפנותיה החלו להישבר. החיילים האנגלים הסתערו על האנייה ומנחם וחבריו נאבקו בהם בכל הכוח: הדפו אותם, זרקו אותם לים וניהלו קרב קשה על עצמאותם. הוא וחבריו הועלו בכוח על אנייה אחרת תוך אמירה שהם נשלחים לקפריסין. בפועל, הם הוחזרו לצרפת. מנחם וחבריו סירבו לרדת לאדמת צרפת ודרשו להגיע לישראל. במשך חודש ימים הם התבצרו באנייה מול חופי צרפת, קיימו בה שיעורים ותפילות, חוו לידות ופטירות וסירבו לרדת חזרה לאירופה. בסופו של דבר האנגלים העבירו את האנייה לגרמניה ושם הורידו אותם בכוח. מנחם שוכן בשרידי

מנחם סנדובסקי הוא צעיר בן 92. בערב פסח נסעתי לבקר בבית החולים שבו אושפז לצורך טיפולים רפואיים. הוא שכב במיטתו, כיפה סרוגה גאה על ראשו, וסיפר בבהירות על קורותיו, שהן במידה רבה קורות חיינו משואה לתקומה בדור האחרון. לא ניתן לסקור קורות חיים של אדם ודור בשורות ספורות, אך נציין כמה מהדברים שהוא זוכר, כרקע להצגת מבטו על משמעות חיינו במדינת ישראל היום.

ילדות ובני עקיבא: מנחם נולד וגדל בלודז' שבפולין. בצעירותו היה פעיל בסניף בני עקיבא בלודז'. לדבריו, "בפעולות סיפרו לנו על ארץ ישראל ואתריה ועל המצב הפוליטי בארץ. היו ויכוחים על יחסינו להיטלר ששלט אז בגרמניה. אחרי כל שיחה היינו שרים ורוקדים הורה במעגל. לבשנו 'כחול לבן' ועניבה ושרנו 'התקווה' ויד אחים'. שבת בסניף הייתה חוויה עצומה: שיחות של כל קבוצה עם המדריך, אחר כך כולנו יחד שרנו במעגל גדול שירי סעודה שלישית שקטים ושירי כמיהה לארץ ישראל. אחרי ערבית רקדנו במשך שעות. שהותי בבני עקיבא הייתה הגורם להיותי היום יהודי דתי-לאומי".

גטו לודז': בהיותו בן 16 הנאצים כבשו את פולין. מיד החלו הצווים: לענוד סרט צהוב; אסור לנסוע בתחבורה ציבורית; אסור לשמוע רדיו וחובה למסור את כל מקלטי הרדיו ועוד. בהמשך הם גורשו לגטו. ברובע מט ליפול, שאכלס בתחילה 20 אלף איש, נדחסו 170,000 יהודים. משפחתו נדחקה לחדר קטן. היהודים נשלחו לעבודות כפייה למען הנאצים ובתמורה קיבלו ק"ג לחם לשבוע וקצת מרק לעובדים. רבים לא הצליחו לשמור חלקים של הלחם לכל ימות השבוע. הם אכלו את הכמות תוך יומיים ורעבו במשך חמישה ימים נוספים עד לחלוקה הבאה. אנשים אכלו צבע מהקירות מתוך טירוף הרעב. מנחם זוכר כיצד ראש היודנראט, רומקובסקי, כינס את יהודי הגטו ובישר שעליהם 'לשלוח לגרמניה' כל ילד מתחת לגיל 10 וכל מבוגר מחנה ברגן-בלזן, ובכ"ט בנובמבר שמע שם בחדשות כי האו"ם החליט על הקמת מדינה.

בארץ: מנחם הגיע ארצה בטבת תש"ח. הוא ניסה להצטרף לחבריו בכפר עציון הנצורה, וכשלא התאפשר הדבר הוא הצטרף לקיבוץ הדתי יבנה. הוא השתתף במלחמת העצמאות, כשהנשק שלו היה בקבוק מולטוב אחד. ב-1950 התחתן מנחם עם בלומה. ביתם הראשון היה חדר קטן בגודל של 4X3 מטרים, ללא חשמל, מים או שירותים. רכושם: שתי מיטות. כיסא או ארון – לא היו. לאט לאט, בעמל ובהתמדה, התקדמו. בתחילה הוא מצא עבודה במילוי קש במזרנים, לאחר מכן – כשומר, כפועל בניין, כאחראי תעסוקה שדאג במסירות למקומות עבודה לבני נוער ועוד. הוא זכה להקים משפחה ענפה, השתתף כלוחם במלחמת קדש ובמלחמת ששת הימים, גויס לצבא במלחמת יום הכיפורים והמשיך לעשות מילואים עד אחרי גיל חמישים (!). לדבריו, "זו זכות לשרת בצה"ל, ונאבקתי להמשיך לעשות כן כל עוד נתנו לי. אתה מבין מה זה בשבילי שיש לנו צבא, ושאיני חייל בו?".

משלחות ותובנות: בשנים האחרונות מנחם יוצא שוב ושוב כ"עיד" עם משלחות לפולין. עד כה הוא נסע 17 פעמים עם משלחות של קציני צה"ל או "המוסד". שאלתיו מדוע בגיל 90 ויותר הוא ממשיך להתרוצץ בטיסות, לנסוע נסיעות ארוכות באוטובוסים בכל רחבי פולין, לצעוד בכפור נוראי של דרכי פולין ועוד. להלן תשובתו שעשויה גם להאיר לנו:

"אתה שואל אותי איך זה לא מעייף אותי? זה דווקא נותן לי כוח! אתה מבין מה זה בשבילי, כמי שהיה באושוויץ, לצעוד חזרה לתוך אותו מחנה בראש משלחת של עשרות קציני צה"ל במדים, עם דגל ישראל מונף בגאון?!

אני חושב שאתם לא באמת מבינים מה זה אומר שיש לנו מולדת. באושוויץ קצין נאצי שהיה אחראי על הקבוצה שהוציאה גופות מהקרמטוריום הקניט אותי ואמר: 'אנחנו משמידים אתכם בקלות כי אין לכם מדינה. אתם אבק אדם'. זה שיש לנו היום מולדת זה בשבילי חלק מהגאולה. מולדת זה לא מקום שגרים בו; מולדת זה חיים. זה שיש לנו מדינה משלנו, זה סימן שעם ישראל חוזר לחיות.

אתה לא יכול להבין מה זה עבורי לטוס במטוס צבאי ישראלי, עם מגן דוד, בטיסה ישירה מישראל ללודז'. בבית עלמין בלודז' קבורים ארבעה חברים שלי מבני עקיבא שנסעו ב-1946 לוועידה של בני עקיבא בקטוביץ ופולנים רצחו אותם. חזרתי לקברים שלהם עם משלחת אדירה של קציני צה"ל! עשיתי לחברי אזכרה, עם קצינים במדים של מדינת ישראל, עם דגל ישראל. אתה מבין מה זה בשבילי?

פעם אחרת הייתי באנדרטת רפפורט בוורשה עם 200 קצינים. עשינו טקס ובסוף כולם הצדיעו לי [כאן הוא פרץ בבכי]. אתה מבין? מאתיים קציני צה"ל מצדיעים לי, במרכז ורשה! באותו רגע נעשיתי אדם אחר [בוכה בהתרגשות]. לפני 66 שנה הייתי עבד מורעב, הייתי אבק אדם, והנה אני בא עכשיו עם צבא כזה, עם קצינים יהודים, איכותיים ומחונכים. זה נתן לי נשמה חדשה. באותו יום נולדתי מחדש.

עם משלחת אחרת, של קציני חיל האוויר, הייתי באושוויץ. ושם, על הרמפה, במקום שלקחו ממני את אימא ואת אבא למשרפות, נתנו לי כנפי טייס של חיל אוויר ישראלי [בוכה מהתרגשות]. אתה יכול להבין?! אחר כך בבירקנאו הקצינים לקחו אותי על הכתפיים. הסתכלתי לשמים וצעקתי 'ריבונו של עולם, הייתי כאן מוזלמן וכעת אני בא עם צבא אדיר כזה! עם ישראל חי!'.
 !

מנחם, בכניסה למחנה אושוויץ שבו היה בשואה, כשהפעם צועדים לידו רמטכ"ל צבא ההגנה לישראל, דגל ישראל וספר תורה. מאחוריו – קבוצה של קצינים בכירים בצבא ההגנה לישראל.

הרהורים חינוכיים

- א. תוך כדי דברים אמר מנחם: "אני חושב שאתם לא באמת מבינים מה זה אומר שיש לנו מולדת". האם הוא צודק...?
- ב. התבונוני בתמונה. מה היא מסמלת עבורך? אילו פגשנו את מנחם, יהודי בן 92, צועד ברחוב, האם היינו מעלים על דעתנו מה חלקו בהיסטוריה של עם ישראל בדור האחרון? את ים החוויות, משואה לתקומה, שהוא נושא בתוכו? האם היינו מבינים מה אנו חבים לו? עוד כמה מנחם-ים מסתובבים לידנו ועינינו סמויות?
- ג. כיצד ביכולתנו להמשיך את צעידתו ומסעו? כיצד נחנך את תלמידינו לרצות לעשות כן?